

3. Колісниченко Н.М. Особливості самоорганізованої ринкової моделі вищої освіти // Актуальні проблеми державного управління : Зб. наук. пр. ОФ УАДУ. – Одеса : ОРІДУ УАДУ, 2007. - Вип. 6. - С. 247-257.
4. Тимошенко О. І. Освіта України в контексті розвитку світових освітніх тенденцій / О. І. Тимошенко // Вища освіта України. – 2009. – № 3. – С. 90–97.
5. Morrison K. Management Theories for Educational Change. – Paul Chapman Publishing Ltd., 2007. – 242 p.

УДК 378.091-057.875(4)

ВИЗНАННЯ ДОКУМЕНТІВ ПРО ОСВІТУ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Лисак О. Б., викладач

Київський національний торговельно-економічний університет

В статті розглянуто академічне та професійне визнання документів про освіту. Описано взаємозв'язок між тривалістю періоду мобільності та типом визнання. Проаналізовано основні етапи процесу визнання дипломів та кваліфікацій в Україні.

Ключові слова: визнання, академічне визнання, професійне визнання, нострифікація, додаток до диплома про вищу освіту європейського зразка, інформаційно-іміджевий центр МОН України.

Лысак О.Б. ПРИЗНАНИЕ ДОКУМЕНТОВ ОБ ОБРАЗОВАНИИ КАК ВАЖНОЕ УСЛОВИЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ / Киевский национальный торгово-экономический университет, Украина.

В статье рассмотрено академическое и профессиональное признание документов об образовании. Описана взаимосвязь между продолжительностью периода мобильности и типом признания. Проанализированы основные этапы процесса признания дипломов и квалификаций в Украине.

Ключевые слова: признание, академическое признание, профессиональное признание, нострификация, приложение к диплому о высшем образовании европейского образца, информационно-имиджевый центр МОН Украины.

Lysak O.B. RECOGNITION OF EDUCATIONAL DOCUMENTS AS AN IMPORTANT CONDITION OF STUDENT EUROPEAN MOBILITY / Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine

The article deals with the recognition of academic and professional credentials. We describe the relationship between the duration of the mobility and the type of recognition. Are analyzed the basic stages of the process of recognition of diplomas and qualifications in Ukraine.

Key words: recognition, academic recognition, professional recognition, nostrification, European diploma supplement, information and image center the Ministry of education and science of Ukraine.

Постановка проблеми. Кожен студент, який бере участь у програмах європейської мобільності, рано чи пізно стикається з питанням визнання окремих предметів, курсів, дипломів чи кваліфікацій. Останніми роками спостерігається покращення ситуації з визнанням, завдяки запровадженню в дію деяких наказів та положень МОН України. У той же час цей процес все ще залишається доволі тривалим і незрозумілим для головних його користувачів – студентів. Часто вони не хочуть легалізувати свій диплом в Україні взагалі. На нашу думку, існування чіткої системи визнання є сильним стимулом і для мотивації мобільності студентів, і для перешкоджання «витоку умів».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Раніше не було розглянуто зміни у визнанні документів про освіту у зв'язку з прийняттям Примірного положення про академічну мобільність; проаналізовано переваги і недоліки процесу нострифікації та здійснено порівняння між системою визнання окремих курсів та предметів в ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження професійної та академічної мобільності розглядають у своїх наукових працях деякі українські дослідники (С. Хаджирадева, Н. Нижник, О. Оболенський, В. Сороко, Ф. Хміль, Г. Щокін, В. Малиновський, Ю. Молчанова), а також західні дослідники мобільності (Е. Макгрегор, Л. Петер, М. Бассі, Д. Дресслер, М. Етвуд, Б. Тоунлі). Інтеграцію України до болонського процесу досліджують Г. Чуйко та Н. Чуйко.

Також матеріали щодо академічного визнання можна знайти у двосторонніх угодах України, наказах і положеннях МОН України.

Постановка цілей. Основними цілями статті є:

- Уточнити поняття «визнання» документів про освіту та його види;
- Проаналізувати основні інструменти визнання документів про освіту в Україні;
- Розглянути недоліки системи визнання документів про освіту.

Виклад основного матеріалу. Можливість ефективно використовувати здобуті під час навчання в іншій країні кваліфікації є однією з необхідних умов європейської мобільності студентів. Зі збільшенням кількості мобільних студентів питання визнання постають усе частіше.

Що ж таке визнання? Національний освітній глосарій говорить, що **визнання** загалом – це формальне підтвердження компетентним органом якості іноземної освітньої кваліфікації з метою доступу до навчання та/або здійснення професійної діяльності. Оцінювання окремих кваліфікацій. Таким оцінюванням може бути будь-який вид підтвердження цінності іноземної (у даному випадку) кваліфікації. Визнання стосується формального підтвердження компетентним органом, яке засвідчує цінність розглянутої кваліфікації і визначає наслідки такого процесу для власника кваліфікації. Наприклад, кваліфікація може бути визнана або з метою подальшого навчання на певному рівні (академічне визнання), або з метою отримання права користуватися званням, або з метою професійної діяльності (професійне визнання). [1]

Г. Чуйко, Н. Чуйко дають таке визначення академічному визнанню.

Академічне визнання означає визнання курсів, кваліфікацій або дипломів одного (вітчизняного або зарубіжного) вищого навчального закладу іншим. Зазвичай розглядається як основа для доступу до подальшого навчання у другому закладі (накопичувальне, кумулятивне визнання) або як визнання, що дає певне звільнення від повторного вивчення елементів програми (переведення студента з одного інституту до іншого без втрати навчального року). Додатковим типом академічного визнання є визнання навчання, одержаного в будь-якому іншому навчальному закладі (визнання заміщення), яке замінює відповідний період навчання у власному закладі. [2]

Академічне визнання – стосується визнання курсів, кваліфікацій чи дипломів одного (внутрішнього чи іноземного) вищого навчального закладу іншим. Як правило, таке визнання розглядається як основа для доступу до подальшого (нового) навчання в іншому навчальному закладі (кумулятивне визнання), або, як визнання, яке дозволяє певний тип звільнення від необхідності повторного вивчення елементів програми (визнання із зарахуванням (recognition with advanced standing)). Ще одним видом академічного визнання є визнання навчання, яке проводилося в іншому навчальному закладі (визнання за заміщенням), яке замінює порівняний період навчання у «рідному» навчальному закладі.

Професійне визнання – стосується права на професійну діяльність та професійного статусу, наданих власнику кваліфікації. У Європейському Союзі визнання з професійною метою визначається як правовий акт, яким компетентний орган у приймаючій країні-учасниці ЄС визнає, що кваліфікації, одержані претендентом в

іншій країні-учасниці ЄС, придатні для здійснення на її території професійної діяльності, яка регулюється законом. [1]

Мобільні студенти стикаються з різними видами визнання залежно від їх цілей та тривалості періоду мобільності. Якщо мова йде про короткострокову мобільність, виникає необхідність академічного визнання окремих кредитів та курсів, за умови довгострокової мобільності та отримання диплому в зарубіжному університеті, потрібне і академічне визнання (наприклад, студент отримав рівень магістра в ЄС, а навчання в аспірантурі хоче продовжити в Україні), і професійне визнання (для працевлаштування).

Причому цей вплив можна назвати багатоаспектним: по-перше, наявність чіткого процесу визнання іноземних дипломів сприяє мотивації мобільності студентів, у той час, як труднощі у визнанні можуть створювати негативну мотивацію. Цю тезу підтверджує той факт, що проблема визнання періодів навчання і ступенів є однією з перешкод європейській мобільності. По-друге, труднощі з визнанням можуть змушувати студентів залишатися на працевлаштування у країні навчання або всьому ЄС, що призводить до “витоку мізків”. По-третє, через проблеми академічного визнання, дипломи іноді залишаються взагалі не визнаними, що ставить під питання ефективність академічної мобільності загалом.

Розглянемо складові визнання. **Академічне визнання курсів та кредитів.** У попередні роки студенти часто мали труднощі з академічним визнанням предметів, які вони пройшли в інших ВНЗ. Часто їм навіть доводилось особисто підходити до викладачів і домовлятися про зарахування предметів, що, звичайно, завдавало зайвих клопотів.

Наразі, МОН затвердило Примірне положення про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України, яке має на меті значно полегшити академічне визнання предметів та курсів. Положення наголошує на такому:

5.1. Вищий навчальний заклад України визнає еквівалентними та перезараховує результати навчання студента у вищому навчальному закладі-партнері.

5.2. Визнання результатів навчання в рамках академічного співробітництва з вищими навчальними закладами-партнерами здійснюється з використанням європейської системи трансферу та накопичення кредитів ECTS або з використанням системи оцінювання навчальних здобутків студентів, прийнятої у країні вищого навчального закладу-партнера, якщо в ній не передбачено застосування ECTS.

5.3. Навчальні дисципліни та інші види навчальної діяльності зазначаються в індивідуальному навчальному плані студента.

5.4. Перезарахування вивчених навчальних дисциплін здійснюється на підставі наданого студентом документа з переліком та результатами вивчення навчальних дисциплін, кількістю кредитів та інформацією про систему оцінювання навчальних здобутків студентів, завіреного в установленому порядку у вищому навчальному закладі-партнері [3].

За цим документом ВНЗ мають у місячний термін розробити власні положення про академічну мобільність, у якому чітко буде зазначатися процедура перезарахування предметів.

Але також цей документ має деякі незрозумілі моменти. Адже йдеться про повне визнання і перезарахування результатів навчання студента у вищому навчальному **закладі-партнері**. Що ж до закладів, які не є партнерами «рідного» університету студента, порядок академічного визнання не висвітлюється в Примірному положенні.

Розглянемо, яким чином відбувається академічне визнання коротких періодів навчання за кордоном в ЄС, адже цю систему вже починають використовувати українські

університети. У Примірному положенні вже згадується індивідуальний навчальний план студента, до нього слід додати ще кілька документів.

Як приклад, можемо проаналізувати, як відбувається академічне визнання результатів мобільності Еразмус, як найбільш поширеного виду короткострокової мобільності. У разі обміну студентами, визнання часто здійснюється координаторами/адміністраторами програм обміну у вищих навчальних закладах, які не мають справи з іншими процедурами визнання, тому цей процес необхідно контролювати для того, щоб виконувалися основні процедури визнання.

У рамках студентського обміну, важливо знати такі документи:

1. Статут Університету Еразмус.
2. Угода про навчання.
3. Академічна довідка.

1. Статут Університету Еразмус. Вищим навчальним закладам, які хочуть брати участь у студентських обмінах з установами за кордоном, рекомендується прийняти принципи, співставні зі Статутом Університету Еразмус. Для установ, які беруть участь у діяльності Еразмус, підписання статуту є обов'язковим.

Статут є документом, що визначає права та обов'язки студента і призначений для забезпечення якості програми за допомогою встановлення деяких фундаментальних принципів. Це офіційний документ, який повинен бути доступним для усіх студентів Еразмус. Підписуючи Статут, вищий навчальний заклад погоджується дати повне академічне визнання студентам, які задовільно виконали заходи, зазначені в договорі обов'язкового навчання.

Після підписання цього Статуту, вищим навчальним закладам організують міжвідомчі угоди, щоб направити студентів у відповідні установи-партнери, де вони визначають сферу дії цих обмінів, місця на різних курсах тощо.

2. Угода про навчання. Угода про навчання є угодою, укладеною між студентом, «рідною» і приймаючою установою про те, що таке точні зобов'язання сторін, які беруть участь у ній і вказує (до початку періоду навчання), які модулі будуть вивчені під час обміну і скільки кредитів виділяється на ці модулі. Це неформальна угода, але, відповідно до Статуту студента Еразмус, студенти мають право отримати угоду про навчання перед від'їздом за кордон.

Як тільки заявка на обмін буде схвалена, всі сторони (студент, приймаюча установа та рідна установа) підписують угоду про навчання. Більшість установ використовують рекомендовану форму угоди про навчання, хоча вона може і відрізнятись.

3. Академічна довідка. В кінці курсу приймаюча установа видає студенту Академічну довідку для пред'явлення в «рідному» університеті, тобто документ, що відображає, які з курсів навчальної угоди учень відвідував і успішно завершив. Визнання всіх цих модулів як складової частини навчальної програми є обов'язковим для ВНЗ.

Після отримання академічної довідки, студенти повинні знову зустрітись з координатором програми з «рідного» університету. Координатор перевіряє, чи завершив студент семестр за кордоном і отримав необхідну мінімальну кількість кредитів. Координатор також порівнює курси з академічної довідки з тими, що зазначені в угоді про навчання. Всі курси з академічної довідки, які були успішно завершені і були спочатку представлені в угоді про навчання, повинні бути повністю визнані і включені як складова частина навчальної програми. Ці курси також повинні бути включені в додаток до диплома, якщо він використовується установою. [4]

Отже, для застосування такої процедури академічного визнання короткострокової мобільності необхідно створити в кожному університеті центр з координації програм мобільності, який візьме на себе функції порівняння програм та зарахування кредитів.

Визнання дипломів. Якщо ж говорити про визнання дипломів з академічною чи професійною метою, мобільні студенти стикаються з труднощами і в ЄС, і в Україні. В ЄС не існує автоматичного загальноєвропейського визнання академічних дипломів. Тому мобільним студентам потрібно проходити через національну процедуру, щоб вчений ступінь або диплом були визнані в іншій країні ЄС, якщо планується подальше навчання або дослідження там. Тобто, студентам слід заздалегідь дізнатися, чи буде їх диплом визнаний у певній країні.

Одним із інструментів, який може допомогти мобільним студентам після отримання диплому, є додаток до диплому, який є частиною Europass (набору документів, які роблять навички та кваліфікації спеціаліста чітко зрозумілими в Європі). Відповідно до Наказу МОН України № 943 від 16.10.2009 р. і Постанови Кабінету Міністрів України № 265 від 02.03.2010 р., випускникам українських ВНЗ також повинні видаватися додатки до диплома європейського зразка «Diploma Supplement» [5;6].

Diploma Supplement - це документ, що описує знання і навички, набуті власниками дипломів про вищу освіту.

Він надає додаткову інформацію до тієї, що включена в офіційний диплом, що робить його більш зрозумілим, особливо для працевластувачів або установ за межами країни-емітента.

В Україні додаток до диплома про вищу освіту європейського зразка (DIPLOMA SUPPLEMENT) — це документ, що видається випускникам вищих навчальних закладів усіх форм власності і підпорядкування з метою надання інформації, необхідної для об'єктивної оцінки кваліфікації (ступеня) вищої освіти, здобутої особою, яка отримала диплом про вищу освіту. Додаток містить опис характеру, рівня, контексту, змісту і статусу навчання, яке було виконано та успішно завершено особою, зазначеною в оригіналі кваліфікаційного документа, до якого додається Додаток, а також персональні дані про цю особу, занесені до єдиної державної електронної бази з питань освіти Міністерства освіти і науки України.

Тобто, цей документ можна вважати інструментом академічної та професійної мобільності, хоча він не є автоматичним гарантом визнання.

Студенти, зацікавлені в повному визнанні своїх дипломів, проходять через процедуру нострифікації. *Нострифікація – це процедура визнання іноземних документів про освіту, що здійснюється шляхом встановлення відповідності академічних, професійних прав та освітніх, освітньо-кваліфікаційних рівнів іноземних документів про освіту (кваліфікації) державним стандартам освіти України з метою забезпечення прав громадян, які здобули освіту в іноземних державах, на продовження освіти та професійну діяльність в Україні і здійснюється в індивідуальному порядку [7].*

Ця процедура передбачає перевірку автентичності представлених іноземних документів про освіту, перевірку офіційного визнання навчального закладу, який видав документ про освіту, встановлення еквівалентності кваліфікації, вказаної в іноземному документі про освіту.

Нострифікацією займається Інформаційно-іміджевий центр МОН України. Процедура нострифікації, прописана на сайті центру, включає подання цілого пакету документів, триває від 5 до 80 днів. Процедура є платною, може коштувати від 1320 до 3200 гривень, втім, є знижки для пільгових категорій [8].

Залежно від країни отримання документа про вищу освіту, процес нострифікації може бути полегшений. Україна підписала двосторонні договори щодо визнання документів

про освіту з Азербайджаном, Білоруссю, Болгарією, Естонією, Екваторіальною Гвінеєю, Грузією, Китаєм, Молдовою, Польщею, Росією, Румунією, Словаччиною, Туркменістаном, Угорщиною, Узбекистаном, Францією.

Наскільки обов'язковим є процес нострифікації? Якщо студент у майбутньому планує працювати в держустановах, нострифікація необхідна. Але українське законодавство дозволяє приймати на роботу в державні установи з оплатою по тарифній сітці бюджетників. Тобто, самі заклади позбавлені можливості вирішувати, яку зарплату слід платити випускникам закордонних ВНЗ. Перед багатьма з тих, хто планує працювати в приватних компаніях, питання нострифікації не стоїть так гостро, оскільки компанії, особливо іноземні, зацікавлені перш за все рівнем підготовки молодого спеціаліста.

Висновки. Останні зміни в законодавстві та системі освіти загалом призвели якщо не до значного врегулювання, то хоча б до більшої чіткості та зрозумілості процесу визнання документів про освіту. Так, примірне положення про академічну мобільність та аналогічні положення в університетах регламентують академічне визнання коротких періодів навчання за кордоном. Інформаційно-іміджевий центр МОН України займається нострифікацією, тобто визнанням дипломів. Звичайно, цей процес вимагає значних затрат часу та коштів від бажаючих легалізувати іноземний диплом. Подальші дослідження в цій сфері можуть бути пов'язані із впливом створення положень про академічну мобільність на процедуру визнання в конкретних університетах; двосторонніми договорами про академічне визнання між Україною та іншими країнами; пропозиціями щодо удосконалення процесу нострифікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. : І. І. Бабин, Я. Я. Болубаш, А. А. Гармаш й ін. ; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.
2. Чуйко Г. Болонський процес українською. Мета, ключові поняття, критерії, термінологія, форми документів, технологія приєднання / Г. Чуйко, Н. Чуйко — Методичний посібник для викладачів та студентів. - Херсон, 2004. — 240 с.
3. Щодо затвердження Примірного положення про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 травня 2013 р. № 635 року// Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/36037/
4. EAR HEI manual. Recognition of credit mobility // Nuffic is the Netherlands organisation for international cooperation in higher education. – Chapter 22. – P. 245-249.
5. Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи : Наказ МОН України № 943 від 16.10.2009 р. // Режим доступу : http://aunion.info/sites/default/files/link_1.pdf
6. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1997 р. № 1260 : Постанова Кабінету Міністрів України № 265 від 02.03.2010 р. // Режим доступу : http://aunion.info/sites/default/files/link_2.pdf
7. Нострифікація. Стаття з Вікіпедії. // Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
8. Національний інформаційний центр академічної мобільності - крок до європейського освітнього простору [Електронний ресурс] // Урядовий портал – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244510242&cat_id=244274160